

تحلیلی بر پراکنش امکانات و خدمات مسیر گردشگری شمال شرق استان چهارمحال و بختیاری

مسعود تقوایی، دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه اصفهان، ایران
محمود رنجبردستانی، دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا برنامه‌ریزی توریسم، دانشگاه اصفهان، ایران*

چکیده

گردشگری براساس تعریف سازمان جهانی گردشگری، به کلیه فعالیت‌های افرادی اطلاق می‌شود که به مکان‌هایی خارج از محیط عادی خود، به منظور گذراندن ایام فراغت، انجام کار و سایر هدف‌ها، برای مدت کمتر از یک سال می‌روند. بسیاری از کشورها، صنعت گردشگری را به عنوان یکی از منابع درآمدزای خود می‌دانند و همواره می‌کوشند آن را توسعه دهند، اما توسعه این صنعت، بدون توسعه امکانات زیر بنایی و ایجاد زیرساخت‌های مناسب، امکان‌پذیر نیست. کشور ایران و به دنبال آن استان‌های کشور که دارای پتانسیل‌های فراوانی از نظر جاذبه‌های تاریخی و طبیعی هستند، می‌توانند با تأمین و توزیع مناسب امکانات و زیرساخت‌ها، به ایجاد اشتغال و افزایش درآمد از طریق این صنعت امیدوار باشند، زیرا انتظار می‌رود این صنعت تا پایان دهه اخیر بیش از ۴۰ درصد از اشتغال جهان را به خود اختصاص دهد و منابع درآمد آن تا سال ۲۰۲۰ به ۱/۶ میلیارد دلار برسد. در همین راستا، استان چهارمحال و بختیاری با دارا بودن قابلیت‌های فراوان اکوتوریسمی به علت نبود زیرساخت‌ها و عدم توزیع مناسب آنها، تاکنون نتوانسته از این قابلیت‌ها استفاده کند. در این تحقیق، مسیر گردشگری شمال شرق استان که یکی از مسیرهای پنجگانه گردشگری استان است، بررسی شده است. روش تحقیق توصیفی، تحلیلی بوده و برای تحلیل داده‌ها از تکنیک اسکالوگرام استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان داد که از ۲۷۰ کیلومتر مسیر گردشگری شمال شرق استان که به پنج محور به طول تقریبی ۵۰ تا ۶۰ کیلومتر تقسیم می‌شود، محور ۲ (بعد از روستای امیدآباد، چلگرد و دیمه) و محور ۳ (بعد از روستای دیمه، سودرجان و یان چشمه) در وضعیت ضعیف قرار دارند، محور ۱ (شهرکرد، سورشجان، فارسان، باباحیدر و امیدآباد)، و محور ۴ (روستای یان چشمه، یاسه چا و هوره) از نظر وجود امکانات و توزیع مناسب آنها، دارای وضعیت متوسط هستند و محور ۵ (بعد از هوره، سامان و شهرکرد) از نظر وجود امکانات و زیرساخت‌ها، وضعیت مطلوبی دارد. بنابراین، باید با ایجاد امکانات ریساختی و توزیع مناسب خدمات در محورهای شماره ۱ و ۴، آنها را به سمت وضعیت مطلوب هدایت کرد، محورهای شماره ۲ و ۳، که در وضعیت نامطلوب قرار دارند، را با توزیع درست خدمات، بخصوص در محور ۲ - که خدمات عمدتاً در شهر چلگرد متمرکز شده است - به سمت وضعیت نسبتاً مطلوبی ارتقا داد، و در حفظ و نگهداری از امکانات موجود در محور شماره ۵ - که دارای بهترین شرایط نسبت به سایر محورهاست - تلاش کرد. همچنین، در اولویت بندی محورها، برای توسعه زیرساخت‌ها؛ محور شماره ۳ در اولویت اول و محور شماره ۵ در اولویت آخر قرار گرفت.

واژه‌های کلیدی: گردشگر، خدمات، جاذبه، اسکالوگرام، استان چهارمحال و بختیاری.

۱- مقدمه

۱-۱- طرح مسأله

واژه گردشگری، نخستین بار در سال ۱۸۱۱م. در مجله ای به نام اسپورتینگ^۱ آمده است (محلای، ۱۳۸۰: ۱۴) و گردشگر بر اساس تعریف سازمان جهانی توریسم، به کلیه افرادی اطلاق می شود که به مکانهایی خارج از محیط عادی خود به منظور گذران اوقات فراغت، انجام کار و سایر هدفها برای مدت کمتر از یک سال می روند. (گودنر، ۲۰۰۰: ۷۲۴). گردشگری که صنعت قرن بیست و یکم است، واجد ویژگی های خاصی است که آن را از فعالیتهای اقتصادی متمایز می سازد. گردشگری فعالیتی چند وجهی است و یکی از پیچیده ترین کسب و کارهای بشری با توجه به موقعیت در بسیاری از کشورهای جهان است و توریسم به عنوان یکی از بخش های کلیدی و اصلی برای توسعه و پیشرفت اقتصادی عمل کرده است. آثار اقتصادی توریسم چند گانه است و مهمترین اثر توسعه این صنعت ایجاد اشتغال و درآمد است (زاهدی، ۱۳۸۵، ۳۹)

بر اساس آمارهای موجود، صنعت گردشگری امروزه به عنوان دومین منبع در آمد بیش از ۴۹ کشور جهان و به عنوان سومین صنعت بعد از اتومبیل سازی و صنایع غذایی در کشور آمریکا به حساب می آید (قره نژاد، ۱۳۸۶: ۲۳). با توجه به برآوردهای سازمان جهانی جهانگردی تا سال ۲۰۱۰ بیش از ۴۳ درصد از اشتغال جهان مربوط به بخش گردشگری خواهد بود (سقای، ۱۳۸۰: ۲۴). این صنعت یکی از بخش های مهم در اقتصاد جهانی است؛ به طوری که نقش آن در کل اقتصاد حدود ۴۳۹ بیلیون میلیارد دلار در سال ۱۹۹۸ بوده است. پیش بینی می شود

که تا سال ۲۰۲۰ حدود ۱.۶ میلیارد توریسم بین المللی وجود خواهد داشت که این تعداد باعث گردش مالی حدود ۲ تریلیون دلار در سطح جهان شود (WTO، ۱۹۹۹).^۲

امروزه صنعت توریسم در دنیا یکی از منابع مهم درآمد و در عین حال، از عوامل موثر در تبادلات فرهنگی بین کشورهاست. و به عنوان گسترده ترین صنعت خدماتی جهان حایز جایگاه ویژه ای است. از این رو، بسیاری از کشورها در رقابتی نزدیک و فشرده در پی افزایش بیش از پیش منافع و عواید خود از این صنعت هستند (کاظمی، ۱۳۸۷: ۲۰). ایران مهد یکی از کهنترین تمدنها در جهان است و دارای منابع فرهنگی و طبیعی متنوعی است. در واقع، یکی از دلایل مباحثات مردم ایران در ادوار مختلف، بر خورداری از مواهب طبیعی و چهار فصل بودن است که به این کشور موقعیت استراتژیک خاصی در مسیر جاده ابریشم بخشیده است (صمدیان، ۱۳۸۸: ۱۶)

ایران می تواند در منطقه و جهان به واسطه پتانسیل های فراوانی که دارد، از پیشروان صنعت توریسم باشد، ولی وجود پتانسیل ها به تنهایی کافی نبوده، ایجاد امکانات زیرساختی مناسب، به همراه توزیع مناسب خدمات مورد نیاز گردشگران در جذب آنها به کشور بسیار تعیین کننده است.

استان چهارمحال و بختیاری که جزئی از پیکره ایران اسلامی است، از جاذبه های بسیار غنی طبیعی، مذهبی، تاریخی و فرهنگی برخوردار می باشد و یکی از قطب های مهم توریسم و جهانگردی در ایران محسوب می شود؛ اما به دلایل متنوع، تاکنون نتوانسته است مقام شایسته ای در امر جلب توریسم داشته باشد. شاید یکی

² World Tourism Organization

¹ Sporting

خواسته های گردشگران به وجود آمده و آنها می توانند از این امکانات استفاده و گردش کنند (چاک، وای، گی، ۱۳۸۸: ۳۲) و باید کلیه امکانات مورد نیاز گردشگران برای جلب رضایت آنها فراهم گردد. در غیر این صورت، بعد از اولین دیدار امکان بازدید مجدد بسیار کم می شود و چنانچه خاطره خوبی از آن سفر نداشته باشند، امکان بازدید مجدد به صفر می رسد.

استان چهارمحال و بختیاری با دارا بودن جاذبه فراوان، به دلایل مختلف نتوانسته جایگاه مناسبی را در این زمینه کسب کند. در این تحقیق، سعی شده خدمات و امکانات موجود در مسیر گردشگری شمال شرق استان چهارمحال و بختیاری - که یکی از مهمترین مسیرهای گردشگری استان است - بررسی شود و راهکارها برای بهتر شدن شرایط آن ارائه گردد.

۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق

توسعه صنعت توریسم برای کشورهای در حال توسعه که با معضلاتی، از جمله بیکاری بالا، محدودیت منابع ارزی و اقتصاد تک محصولی مواجه هستند، از اهمیت فراوانی برخوردار است. اقتصاد کشور ما نیز اتکای شدیدی به درآمدهای حاصل از صادرات نفت خام داشته و متغیرهای کلان اقتصادی با دنباله روی از قیمت جهانی نفت در طول زمان دچار نوسانات شدیدی می شوند (صباغ کرمانی، امیریان، ۱۳۷۹، ۵۸). از طرف دیگر، ایران یکی از متمدن ترین کشورهای دنیاست و ابنیه تاریخی، بناهای فرهنگی و جاذبه های توریستی آن در همه کشورهای دنیا از شهرت بسیار بالایی برخوردار است و بسیاری از توریست های جهانی را برای مسافرت به ایران ترغیب و تشویق می کند (نظری نژاد، ۱۳۸۳: ۲۹۱). کشور ما با اینکه طبق اعلام سازمان یونسکو، جزو

از دلایل این امر، نبود زیرساختهای مناسب و یا توزیع نامناسب این خدمات برای گردشگران باشد. امید است با مدیریتی درست، این استان بتواند از مزایای فراوان صنعت توریسم بهره مند گردد.

پیشرفت های متنوع تکنولوژی قرن حاضر موجبات پیشرفت ارتباطات، حمل و نقل، افزایش سرعت و آسایش نسبی مسافرت را در پی داشت که در نتیجه، انقلاب بزرگی در صنعت گردشگری به وجود آمد. به دنبال آن، ایجاد مراکز و خدمات گردشگری و فعالیت های مرتبط با آن توسعه یافت؛ تا جایی که گردشگری خارجی در سال های اخیر، منبع قابل توجهی برای تأمین نیازهای ارزی و ایجاد اشتغال بسیاری از کشورها بوده است و به عنوان یکی از اقلام صادراتی نامرئی نقش مهمی را در عرصه تجارت جهانی ایفا می کند. این صنعت آنچنان در توسعه اقتصادی - اجتماعی کشورها اهمیت دارد که اقتصاددانان آن را صنعت نامرئی نامیده اند (رضوانی، ۱۳۸۴: ۸).

توریسم و پیامد های آن، از جمله پدیده های نوین قرن بیستم هستند که طبق برآورد کارشناسان این صنعت، در آینده از جایگاه والایی در معاملات اقتصادی برخوردار خواهند بود. این صنعت قریب ۱۰ درصد درآمدهای جهانی را شامل شده و در زمینه اشتغال، یک دهم کارگران جهانی را فراهم نموده است. توجه به صنعت گردشگری از یک سو به علت ارزش های اقتصادی و از سوی دیگر، به دلیل اثرات فرهنگی و اجتماعی آن است (الوانی و دیگران، ۱۳۷۳: ۷۵).

وجود زیر ساختهای مناسب و توزیع مناسب خدمات در جذب گردشگران به طرف مکانهای مستعد گردشگری بسیار تعیین کننده است. مقصود از امکانات یا جاذبه ها، تشکیلات یا مکانهایی است که به منظور تأمین

طبیعی و تاریخی، مانند: چشمه و آبشار کوه‌رنگ، چشمه دیمه، غارهای سرآب، چما و پیرغار، روستاهای هدف گردشگری هوره سر آقا سید و یاسه چا، مناظر زیبای اطراف سد های کوه‌رنگ و زاینده رود و رودخانه زاینده رود و کارون و... و جاذبه های تاریخی، مانند: پلهای زمانخان و هوره، قلعه های تاریخی چالشر، اسعدیه و... این محور را به یکی از بهترین مسیر های گردشگری استان تبدیل کرده است. در این تحقیق، سعی شده تا امکانات و خدماتی که در طول این مسیر و در کنار این جاذبه ها قرار دارند، با استفاده از تکنیک اسکالوگرام بررسی گردد.

۱-۳- اهداف تحقیق

مهمترین اهداف انجام شده این تحقیق عبارتند از:

۱-۳-۱- معرفی مسیر گردشگری شمال استان

چهارمحال و بختیاری؛

۱-۳-۲- بررسی امکانات و خدمات موجود در طول

مسیر و واقع در جاذبه ها؛

۱-۳-۳- تجزیه و تحلیل امکانات خدمات موجود در

این مسیر با استفاده از تکنیک اسکالوگرام؛

۱-۳-۴- ارائه پیشنهادهایی برای بهبود شرایط

موجود.

۱-۴- مراحل انجام تحقیق

در این تحقیق بعد از طرح موضوع، از روش اسنادی و مشاهده میدانی استفاده شده و سپس با استفاده از تکنیک اسکالوگرام مسیرها تجزیه تحلیل گردیده است.

ده کشور برگزیده جهان از نظر دارایی‌های تاریخی و میراث فرهنگی است و از نظر استعدادهای خدادادی طبیعی و تنوع اقلیمی، جزو سه کشور نخست جهان به شمار می‌رود و نیز با این که با داشتن بیش از یک میلیون و ۶۰۰ هزار کیلومتر مساحت، برابر با مجموع مساحت چندین کشور اروپایی است؛ از نظر درآمد توریسم حتی جزو صد کشور اول جهان هم نیست (اینانلو، ۱۳۷۹: ۱۸۴) صنعت گردشگری، مسالمت آمیزترین جنبش خانواده بشری است که بر پیشرفت دانش، فرهنگ و اقتصاد تاثیر مستقیم دارد و به عنوان موثرترین عامل در ایجاد تفاهم میان ملتها و استوار ساختن صلح جهانی نقش اساسی ایفا می‌کند. علی‌رغم دوازده نوع از هفده نوع انواع اقلیم و آب و هوای جهان و تعداد ۱۱ هزار اثر ثبت شده تاریخی در فهرست میراث فرهنگی، باید گفت که در حال حاضر از این صنعت در راستای توسعه اقتصادی فرهنگی و اجتماعی کشور به نحو بسیار خوبی استفاده نشده است. در این میان، یکی از مهمترین فاکتورهای جذب گردشگر به سوی مکانهایی که دارای قابلیت جذب گردشگر هستند، وجود امکانات مناسب و زیرساختهاست.

استان چهارمحال و بختیاری با در اختیار داشتن پارکهای ملی تنگ صیاد، اثر طبیعی ملی دشت لاله و تالابهایی مانند چغاخور گندمان و... علاوه بر این منابع، تنوع زیستی با ۲۹۴ گونه جانوری و ۹۲۳ گونه گیاهی و وجود ۹۵۳ چشمه، ۱۶ قله بالای ۳۵۰۰ متر و بیش از ۱۵ آبشار و وجود جنگلهای متراکم و... دارای قابلیت‌های فراوانی برای جذب گردشگران داخلی و خارجی است، ولی تا کنون موفق به استفاده بهینه از این قابلیت‌ها نشده است (محمدی ده چشمه، ۱۳۸۷، ۱). مسیر گردشگری شمال استان با دارا بودن جاذبه های فراوان

۱-۵- محدوده مورد مطالعه

استان چهارمحال و بختیاری با مساحت ۱۶۵۳۲ کیلومتر مربع در جنوب غربی کشور بین مدار ۳۱ درجه و ۹ دقیقه تا ۳۲ درجه و ۴۸ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۲۸ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۲۵ دقیقه طول شرقی در مرکز رشته کوه های زاگرس قرار دارد. این استان از شمال و مشرق به استان اصفهان و از جنوب به استان کهگیلویه و بویراحمد، از غرب به استان خوزستان و از شمال غرب به استان لرستان محدود است. مرکز این استان، شهرکرد در ارتفاع ۲۰۶۶ متری از سطح دریا قرار دارد، که مرتفع ترین شهر در بین مراکز استانی است و به همین علت به بام ایران شهرت یافته است. این استان منطقه ای است کوهستانی که تقریباً ۷۶ درصد آن را کوهها و تپه ها و ۲۴ درصد آن را دشتهای و فلاتهای آبرفتی تشکیل می دهند. به علت قرار گرفتن در مسیر بادهای مرطوب سیستم مدیترانه ای و تخلیه بار این سامانه، استان دارای بارش نسبتاً مناسبی است. مهمترین رشته کوه منطقه، زرد کوه بختیاری است که سخاوتمندانه رودخانه های بزرگ کارون و زاینده رود را به کشور هدیه می دهد و وجود ۲۰ رودخانه دائمی، به سان گردنبندهای فیروزه ای زینت بخش استان است (آهنچیده، ۱۳۸۶: ۱۵).

چهارمحال و بختیاری در سال ۱۳۵۲ طبق مصوبه وزیران به استان ارتقا یافت. در حال حاضر، استان با جمعیتی نزدیک به ۹۰۰ هزار نفر دارای ۷ شهرستان به نامهای اردل، بروجن، فارس، شهرکرد، لردگان، کوهرنگ و کیار و ۱۸ بخش، ۲۷ شهر، ۳۹ دهستان و حدود هزار آبادی است (سایت استانداری استان چهارمحال و بختیاری).

مسیر گردشگری شمال شرق استان به طول تقریبی ۲۶۰ کیلومتر، یکی از پنج مسیر گردشگری استان است، که از ۳ شهرستان (شهرکرد، فارس و کوهرنگ)، ۷ شهر (شهرکرد، چالستر، سامان، سودجان، چلگرد، باباحیدر، فارس و سورشجان) و ۱۰ روستا (هوره، گرمدره، یاسه چا، یان چشمه، حیدری، آزادگان، دیمه، امیدآباد، ده چشمه و چلیچه) عبور می کند. این مسیر حلقوی بوده، از شهرکرد مرکز استان شروع و دوباره به مبدا (شهرکرد) بر می گردد. در طول این مسیر می توان از ۲۲ جاذبه طبیعی و تاریخی بازدید کرد.

محور شماره ۱ به طول تقریبی ۵۷ کیلومتر از مرکز استان (شهرکرد) آغاز و بعد از عبور از شهرهای سورشجان، روستای چلیچه، شهر فارس، روستای ده چشمه، شهر بابا حیدر به روستای امیدآباد ختم می شود. در طول این مسیر می توان از سه جاذبه روستای چلیچه (امامزاده سیدسعید، قلعه اسعدیه و چشمه آن) دیدن کرد. بعد از گذر از این روستا، در مسیر روستای بیدگل، غار سید عیسی علی قرار دارد. سپس به شهر فارس و بعد تفرجگاه پیرغار، واقع در روستای ده چشمه می رسد. بعد از این روستا، با طی مسافت ۲۰ کیلومتری به شهر بابا حیدر و سپس به غار سرآب که در روستای امیدآباد واقع است، محور گردشگری شماره ۱ به انتهای خود می رسد. محور شماره ۲ از روستای امیدآباد آغاز شده، بعد از عبور از تعدادی از روستاهای شهرستان کوهرنگ به شهر چلگرد می رسد. کلیه جاذبه های این محور در شعاع ۱ تا ۱۲ کیلومتری شهر چلگرد قرار دارند. این جاذبه ها عبارتند از: آبشار کوهرنگ، تونل، پیست اسکی چلگرد، چشمه جانان، قله و رشته کوه زرد کوه، غار یخی چما، آبشار شیخ علی خان، چشمه دیمه و دشت لاله های واژگون.

شکل شماره ۱- محدوده مورد مطالعه

مناظر زیبایی را برای مسافرانی که از این مسیر عبور می‌کنند، خلق می‌کند.

محور ۵ پس از روستای هوره شروع شده، بعد از گذر از حاشیه زاینده رود به پل تاریخی زمانخان در ۳ کیلومتری شهر سامان می‌رسد. در ادامه این محور با گذر از شهر سامان به شهر چالستر می‌رسید. این شهر معروفترین قلعه استان را در خود جای داده، و در حال حاضر، به موزه تبدیل شده است با طی مسافت ۸ کیلومتری از چالستر، بار دیگر به مبدا سفر؛ یعنی (شهرکرد) برمی‌گردد.

محور ۳ به طول تقریبی ۶۰ کیلو متر بعد از روستای دیمه آغاز و بعد از گذشتن از شهر سودجان و روستاهای آزادگان و حیدری به روستای یان چشمه می‌رسد. بیشتر این محور در منطقه حفاظت شده شیدا قرار گرفته، قسمتی نیز از کنار دریاچه سد زاینده رود عبور می‌کند.

محور ۴ نیز با طولی معادل ۵۰ کیلومتر، قبل از رسیدن به روستای یانچشمه شروع و بعد از گذر از کنار رود خانه زاینده رود و روستای گرمدره در مسیر خود به روستای یاسه چا می‌رسد. بعد از گذر از این روستا، به فاصله ۱۰ کیلومتر در روستای هوره که دارای دو جاذبه تاریخی، مذهبی (پل تاریخی هوره و امامزاده بابا پیر احمد) است، خاتمه می‌یابد. باغها و کشتزارهای زیبای این محور،

۲- مفاهیم، مبانی نظری و روشها

۲-۱- تعاریف و مفاهیم

۲-۱-۱- گردشگر: دیدار کننده ای که بیش از یک شب در مکانی اقامت کند و یا جزو بازدیدکنندگان روزانه نباشد. به عبارت دیگر، طبق تعریف سازمان جهانی جهانگردی، شخصی که به کشوری شهری غیر از محیط زیست عادی خود برای مدتی که کمتر از ۲۴ ساعت و بیشتر از یک سال نباشد، سفر کند و منظور از سفرش تفریح، استراحت، ورزش، دیدار اقوام و دوستان، کسب و کار، ماموریت، شرکت در سمینار، کنفرانس یا اجلاس، معالجه، مطالعه و تحقیق یا فعالیتهای مذهبی باشد. شاید اولین سفرها، کوچ خانواده ها و قبایل به هنگام تغییر فصل بوده است، یا کوچی برای یافتن غذا و مرتع دامها. نداشتن وسایل ارتباطی و عدم اطلاع از فواصل دور، انگیزه ای جز این برای جابجایی باقی نمی گذاشت. تا اینکه گسترش همین حرکتها کوچک به همراه رشد جمعیت، گروههای آشنا که به علت محدودیتهایی ناچار به اقامت در مکانهای مختلف بودند، انگیزه های جدید برای حرکت مردم پدید آورد. تجارت، ملاقات با آشنایان، انجام کار، زیارت و سیاحت به تدریج مطرح گشتند و توسعه یافتند، حرکت در مکان برای بعضی، مشغله اصلی زندگی شد و جهانگردان پا به عرصه وجود گذاشتند.

۲-۱-۲- تسهیلات جهانگردی: مجموعه فعالیتهای و اقداماتی است که از هنگام ورود یک گردشگر تا هنگام خروج از کشور یا مقصد محلی، به وسیله کلیه موسسات عمومی و خصوصی و طبقات مختلف مردم، برای ایجاد سهولت در مسافرت انجام می گیرد و نیز آن قسمت از فعالیتهای و اقداماتی که برای حمایت در فرودگاهها و مبادی ورود و خروج جهانگردان، از جمله ورود موقت

اتومبیلها و لوازم شخصی، صدور روایدید و تزیینات مربوط به ترخیص کالا از گمرکات و قرار دادن اطلاعات لازم در اختیار جهانگردان قرار می گیرد.

۲-۱-۳- تاسیسات جهانگردی: به مجموعه تجهیزات جهانگردی که مورد استفاده گردشگران داخلی و خارجی قرار می گیرد، اطلاق می شود و شامل مجموعه امکانات اقامتی، پذیرایی و تفریحی، همچون هتلها، مهمانسراها، مسافرخانه ها، مجتمع های جهانگردی، اردوگاههای جهانگردی، هتلها، رستورانها، قهوه خانه ها و انواع تجهیزات تفرجگاهی تابستانی، زمستانی، ساحلی، کوهستانی و امثال آن است (جعفر آبادی، ۱۳۸۱: ۳۲).

۲-۱-۴- صنعت گردشگری: برخلاف بسیاری از صنایع دیگر، مجموعه ای از ارائه کنندگان خدمات را شامل می شود که در نظام حساب های ملی با سایر صنایع در یک گروه طبقه بندی می شوند. ارائه کنندگان خدمات در این صنعت، شامل دفاتر خدمات مسافرتی و تورگردانان، شرکتهای حمل و نقل هوایی، راه آهن، جاده ای و دریایی، هتل ها، مهمانسراها و مهمانپذیرها، متصدیان جاذبه های گردشگری، رستوران ها، فروشگاههای محصولات صنایع دستی، اقلام سوغاتی، پوشاک، کفش، اشیای چرمی و سایر اقلام مورد علاقه گردشگران است. تامین کنندگان خدمات گردشگری معمولاً در بخش خصوصی فعالیت دارند. افزون بر این، مؤسسات بخش دولتی مانند سازمان ایرانگردی و جهانگردی نیز در برنامه ریزی، توسعه و مدیریت خدمات گردشگری نقش و دخالت دارند و در بسیاری از موارد، از جمله در ایران مستقلاً خدماتی به گردشگران ارائه می کنند. طبقه بندی ارائه کنندگان این خدمات گوناگون تحت مفهوم واحد «صنعت گردشگری» به وسیله گروهی از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه

میراث فرهنگی و طبیعی ناملموس و ملموس کشور را از بین ببرد و منجر به اثرات نامطلوب اقتصادی از جمله، افزایش هزینه واردات و تضعیف ارتباط بین صنایع گردد. در مقابل، چنانچه صنعت گردشگری به طور صحیح برنامه ریزی و اداره شود و توسعه یابد، می تواند موجب تقویت ساختار اجتماعی و بویژه فرهنگ اسلامی کشور شده، ارزش میراث فرهنگی و طبیعی کشور را بالا برد و به اثرات مثبت اقتصادی، از جمله کاهش هزینه واردات و تقویت پیوند میان صنایع منجر گردد (سند ملی گردشگری، ۱۳۸۵: ۷۸)

۲-۳- اثرات گردشگری خارجی در ایران

گردشگری بنا به ماهیت خود، اثرات مثبت و منفی متعددی بر محیط فرهنگی- اجتماعی، طبیعی و اقتصادی ایران می گذارد. از آنجا که توسعه جهانگردی خارجی اندک بوده، جهانگردان بازدیدکننده از ایران غالباً فرهنگ مشابهی دارند، اثرات اجتماعی- فرهنگی آنان نیز تاکنون محدود بوده است، اما بر عکس، حجم عظیم گردشگران داخلی تاثیر نامطلوب درخور ملاحظه ای بر مکان های میراث فرهنگی و طبیعی کشور به جا گذاشته و به اشکال مختلف، موجب تخریب و کاهش ارزش جاذبه ها گردیده است. از لحاظ اقتصادی، گردشگری نقش چندانی شایان توجهی در اقتصاد ایران ندارد و سهم آن در تولید ناخالص داخلی کشور ۳/۴ درصد، در اشتغال زایی در حدود ۵۴۱۰۰۰ شغل مستقیم و غیر مستقیم و در صادرات غیر نفتی در حدود ۱۴ درصد برآورد شده است. این وضعیت، بیانگر ضعف عمومی این بخش از نظر مدیریت، تبلیغات، ساختار حقوقی و نیز ارتباط ضعیف آن با سایر صنایع کشور است. بنابراین، باید در به حداقل رساندن اثرات منفی این صنعت و به حداکثر رساندن اثرات مثبت، آن تمام تلاش خود را به کار گرفته،

به رسمیت شناخته شده است که معتقد بودند این طبقه بندی فرصتی برای تقویت و گسترش صنعت گردشگری فراهم می آورد.

۲-۲- دیدگاه ها و مبانی نظری

با حضور شرکت کنندگان مختلف از بخش های دولتی و خصوصی، صنعت گردشگری به صورت پدیده ای پیچیده در آمده است و توسعه و گسترش آن برای کمک به تحقق اهداف توسعه ملی، مستلزم هماهنگی و همکاری نزدیک بین کلیه دست اندرکاران است. از این جهت، صنعت گردشگری با سایر صنایعی که تعداد شرکت کنندگان آنها کمتر و پیچیدگی ساز و کارهای همکاری و برنامه ریزی توسعه آن ها ساده تر است، تفاوت اساسی دارد. به علاوه، برنامه ریزی، توسعه و مدیریت این صنعت، نیازمند اتخاذ رویکردی پیشرفته از سوی بخش دولتی و همچنین تامین کنندگان خدمات است. به همین ترتیب، پرورش، حفظ و نگهداری نیروی انسانی واجد شرایط و با تجربه در توسعه موفقیت آمیز این صنعت (از لحاظ اجتماعی، اقتصادی و پایداری محیط زیست و کمک به تحقق اهداف کلی توسعه ملی) اهمیت بسزایی دارد.

چنانچه صنعت گردشگری به حال خود رها شود نیز رشد خواهد نمود، لیکن همان گونه که در ایران تجربه شده است، اتخاذ این گونه رویکرد به سبب ناپایداری آن، به هیچ وجه نتیجه مطلوبی به دست نمی دهد. به علاوه، در حال حاضر هیچ گونه ارتباط مشخصی بین ویژگیهای کنونی این صنعت و اهداف کلی توسعه ای کشور وجود ندارد. هر گاه بخش گردشگری به حال خود گذاشته شود، رشد مهار گسیخته آن می تواند به ساختار اجتماعی- فرهنگی کشور و بویژه فرهنگ اسلامی آن لطمه بزند،

۲-۴-۱۰- عدم همکاری ارگانهای مختلف برای تامین مصالح ساختمانی مورد نیاز جهت تکمیل تاسیسات اقامتی. با توجه به از رده خارج شدن تعداد زیادی از این قبیل تاسیسات، نیاز به ایجاد ظرفیتهای جدید شنیدنی احساس می شود؛

۲-۴-۱۱- عدم ثبات قیمتها و وجود تورم شدید و چندگانگی قیمتها که موجب فقدان سود آوری در بخشهای مختلف توریسم می شود؛

۲-۴-۱۲- ضعف شبکه های ارتباطی و حمل و نقل و محدود بودن تعداد فرودگاههای بین المللی؛

۲-۴-۱۳- نارسایی های اقامتی و کمبود هتلها، توریستی و مسافرخانه های مناسب. گرانی قیمت هتلها و مهمانسراهای موجود نیز نه تنها برای توریست های خارجی، بلکه برای خانواده های ایرانی نیز مشکل آفرین است.

۲-۴-۱۴- کمبود راهنمایان توریستی در اکثر موزه ها، بناهای تاریخی، و جاذبه های توریستی کشور به منظور معرفی گنجینه های هنری، فرهنگی و باستانی کشور و نا آشنایی مستخدمان هتلها، آژانسهای مسافرتی، مأموران گمرک و کارمندان و کارگران شرکتهای حمل و نقل در شیوه برخورد با توریستها (رضوانی ۱۳۸۵: ۱۹۵).

۳- مدل اسکالوگرام

مدل نمادی از واقعیت است و مهمترین ویژگی های وضعیت دنیای واقعی را به صورت ساده و کلی بیان می کند (حکمت نیا و موسوی، ۱۳۸۵: ۲۹) در جغرافیا برای تجزیه و تحلیلهای مکانی، مدلها، زیادی وجود دارد که از آن جمله می توان به مدل تحلیل عاملی، روش ساده جمعیت، روش کارکردی، مدل مثلثی مکانی، مدل ضریب ویژگی، تاکسونومی عددی و مدل اسکالوگرام اشاره کرد (معصومی اشکوری، ۱۳۸۵: ۱۲۸). در مدل اسکالوگرام که در تعیین مرتبه فضاها در برنامه ریزی کاربرد دارد و از

با برنامه ریزی دقیق و اصولی که در آن همه بخشها- اعم از عمومی و خصوصی- آینده ای روشن برای گردشگری کشور ایجاد نمود (سند ملی گردشگری کشور، ۱۳۸۵).

۲-۴- تنگنا ها و مشکلات عمده صنعت توریسم در ایران

مشکلات و تنگناهای صنعت توریسم کشور را نمی توان تنها ناشی از نارساییهای موجود در سیستم سازمانی و تشکیلاتی ارگان متولی آن دانست، بلکه مشکل اساسی این صنعت در ایران به علت عدم تطابق فرهنگی بین جامعه اسلامی ایران با پاره ای از کشورهای جهان است (رضوانی، ۱۳۸۵: ۱۹۳). در نتیجه، مشکلات عمده ای بر سر راه ترویج صنعت توریسم کشور به وجود آمده است. که از جمله آنها، می توان به موارد زیر اشاره کرد (رستمی، ۱۳۷۹: ۴۰۶):

۲-۴-۱- مشکلات ذهنی مانند پندار غلط توریست های خارجی درباره ایران؛

۲-۴-۲- پندارهای نابه جای پاره ای از مسئولان حکومتی درباره توریسم؛

۲-۴-۳- پندارهای نابه جای بسیاری از مردم درباره توریسم؛

۲-۴-۴- مشکلات قانونی مانند تهیه روادید؛

۲-۴-۵- مشکلات گمرکی (ورودی و خروجی)؛

۲-۴-۶- مشکلات تأمین و حفاظتی؛

۲-۴-۷- مشکلات مربوط به بیمه جان و مال جهانگر؛

۲-۴-۸- کمبود امکانات مالی برای توسعه و تجهیز تاسیسات مورد نیاز صنعت توریسم کشور؛

۲-۴-۹- افزایش نرخ بیمه، مالیات و سایر عوارض موضوعه و عدم شمول تعرفه آب و برق و گاز صنعتی برای تاسیسات توریستی؛

مواجه است و اگر مقادیر بین حالت مثبت (+) یا منفی (-) باشد حالت خنثی (\pm) داشته، گویای این نکته است که شاخص مربوطه هیچ تاثیری در توسعه یا عدم توسعه گردشگری در مسیر مورد نظر ندارد (جدول شماره ۲)

۳-۳- ارزیابی وضعیت شاخصها در محورها و محاسبه امتیاز و رتبه بندی

به منظور کمی سازی ارزیابی برای جلوگیری از ریزش داده ها در جدول شماره ۲، به جای کیفیت + مقدار کمی ۴ به حالت \pm عدد ۲ و به - عدد اختصاص اختصاص داده شد (تقوایی، ۱۳۸۸). امتیاز هر یک از جاذبه ها در ستون امتیاز جمع گردید. میانگین و انحراف معیار ستون امتیاز محاسبه کرده و با استفاده از فرمول $\pm 1/4SD$ با توجه به جمع امتیازات به دست آمده اقدام به طبقه بندی گردید؛ بر این اساس که اگر امتیاز بیشتر از $X+1/4SD$ بود، بیانگر وضعیت مطلوب و اگر کمتر از $X-1/4SD$ بود، نشان دهنده وضعیت نامطلوب و مابین دو حالت قبلی، وضعیت نسبتاً مطلوب خواهد بود (جدول شماره ۳)

۴- تحلیلی بر پراکنش فضایی خدمات گردشگری

۴-۱- تشکیل ماتریس داده

برای تشکیل ماتریس داده ها، ابتدا وجود یا عدم برخی از شاخصها بررسی گردید. در این راستا، وجود شاخصها با کد اوعدم با صفر نمایش داده شده است. در مورد تعدادی از شاخصها که در اکثر مواقع در کنار جاذبه ها قرار ندارند، مسافت شاخص تا جاذبه ارزیابی گردید. در مرحله بعد، میانگین و انحراف معیار هر یک از شاخصها به صورت جداگانه برای همه جاذبه های مسیر محاسبه گردید.

روشهای سطح بندی سکونتگاه هاست، داده های مختلف مربوط به فضا به عنوان متغیرهای مختلف انتخاب می گردد (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۲: ۱۴۷). در این روش، علاوه بر سطح بندی، به بررسی تاثیر شاخصهای توسعه نیز پرداخته می شود. از امتیازهای آنی این روش سادگی و پویایی آن است؛ ضمن اینکه در برنامه ریزی آینده نیز می توان آن را لحاظ کرد (تقوایی، ۱۳۸۸). در این تحقیق، سعی شده تا با استفاده از این مدل، وضع موجود امکانات و چگونگی پراکنش در طول مسیر گردشگری شمال استان چهارمحال و بختیاری بررسی گردد.

۳-۱- مراحل کار با تکنیک اسکالوگرام

۳-۱-۱- تشکیل ماتریس داده ها

۳-۱-۲- محاسبه میانگین و انحراف معیار

۳-۱-۳- تشکیل جدول وضعیت شاخصها

۳-۱-۴- ارزیابی وضعیت شاخصها و محاسبه امتیاز و

رتبه بندی

۳-۱-۵- تجزیه و تحلیل وضعیت شاخصها

۳-۱-۶- بررسی وضعیت اولویت های توسعه

۳-۱-۷- خلاصه نتایج و پیشنهادها

۳-۲- تشکیل جدول وضعیت شاخصها

بعد از محاسبه میانگین و انحراف معیار هر یک از شاخصها، وضعیت هر یک از آنها بر اساس رابطه $\pm 1/4SD$ محاسبه شد. در این رابطه، X میانگین و SD میزان انحراف معیار است، که برای هر یک از شاخصها به صورت جداگانه محاسبه گردید. اگر مقدار داده بیشتر از مقدار محاسبه شده $X+1/4SD$ باشد، وضعیت مثبت بوده، بدین معناست که آن شاخص در توسعه مسیر گردشگری موثر است و اگر مقدار داده کمتر از مقدار محاسبه شده $X-1/4SD$ باشد، وضعیت منفی بوده و نشان می دهد مسیر گردشگری ما در این شاخص با مشکل

جدول شماره ۱- جاذبه ها و خدمات مسیر گردشگری شمال شرق استان چهارمحال و بختیاری

۱	مستقله	۰	۱	۰	۱	۱
۲	هلبله تا رازک	۱	۱	۱	۱	۱
۳	هلبله تا تورک ۱۵۰ کیلومتر	۱	۱	۱	۱	۱
۴	هلبله تا ایستادان ۱۵۰ کیلومتر	۱	۱	۱	۸	۱
۵	مکان مناسب برای چراغ	۰	۰	۰	۰	۰
۶	مگاری طبیعت	۱	۱	۱	۰	۰
۷	تعداد کتکات جهش پذیر	۱۱۲	۱۱۲	۱۱۲	۱۱۲	۱۱۲
۸	جهش پذیر ۱۵۰ کیلومتر	۰	۱	۰	۰	۰
۹	تعداد کتکات خالی	۱۳۸	۱۳۸	۱۳۸	۱۳۸	۱۳۸
۱۰	مدتی ۱۵۰ کیلومتر	۲	۲	۲	۲	۲
۱۱	مستقله ۱۵۰ کیلومتر	۱	۱	۱	۱	۱
۱۲	کلبه	۱	۱	۱	۱	۱
۱۳	انگیزه روستا	۱	۱	۱	۱	۱
۱۴	هلبله تا پاسگاه ۱۵۰ کیلومتر	۱	۱	۱	۱	۱
۱۵	روشن جوی	۱	۱	۱	۱	۱
۱۶	مخابرات	۱	۱	۱	۱	۱
۱۷	کافه روستا	۱	۱	۱	۱	۱
۱۸	توقف	۱	۱	۱	۱	۱
۱۹	مستقله	۱	۱	۱	۱	۱
۲۰	بازگشت	۱	۱	۱	۱	۱
۲۱	هلبله تا مسیر ۱۵۰ کیلومتر	۱	۱	۱	۱	۱
۲۲	هلبله تا پست ۱۵۰ کیلومتر	۱	۱	۱	۲	۱
۲۳	هلبله تا مرکز شهرستان ۱۵۰ کیلومتر	۰	۰	۰	۸	۱
۲۴	هلبله تا زمینکون شهر	۰	۰	۰	۰	۰
۲۵	بازار جاذبه مستقر	۷	۷	۷	۸	۷
شهرستان	شهر روستا	شهرکرد	شهرکرد	شهرکرد	شهرچالشت	شهرستان
شماره جدول	۵	۵	۵	۵	۵	۵
نام جدول	شهرکرد	شهرکرد	شهرکرد	شهرکرد	شهرکرد	شهرکرد
شهرستان	شهرکرد	شهرکرد	شهرکرد	شهرکرد	شهرکرد	شهرکرد
جاذبه	موزه جاذبه وحشیه حاجان	موزه باستان شناسی شهرکرد	مسجد اقصی شهرکرد	قلمه چالشت	بازار	شهرکرد

ادامه جدول شماره ۱- جاذبه ها و خدمات مسیر گردشگری شمال شرق استان چهارمحال و بختیاری

X.NSD	X.NSD	انراف معیار
۶۶۸	۶۶۳	۳۳
۶۶۹	۶۶۱	۳۳
۶۷۰	۶۶۵	۳۷
۶۷۱	۶۶۳	۳۶
۶۷۲	۶۶۰	۳۳
۶۷۳	۶۶۰	۳۳
۶۷۴	۶۶	۳۳
۶۷۵	۶۶	۳۳
۶۷۶	۶۶	۳۳
۶۷۷	۶۶	۳۳
۶۷۸	۶۶	۳۳
۶۷۹	۶۶	۳۳
۶۸۰	۶۶	۳۳
۶۸۱	۶۶	۳۳
۶۸۲	۶۶	۳۳
۶۸۳	۶۶	۳۳
۶۸۴	۶۶	۳۳
۶۸۵	۶۶	۳۳
۶۸۶	۶۶	۳۳
۶۸۷	۶۶	۳۳
۶۸۸	۶۶	۳۳
۶۸۹	۶۶	۳۳
۶۹۰	۶۶	۳۳
۶۹۱	۶۶	۳۳
۶۹۲	۶۶	۳۳
۶۹۳	۶۶	۳۳
۶۹۴	۶۶	۳۳
۶۹۵	۶۶	۳۳
۶۹۶	۶۶	۳۳
۶۹۷	۶۶	۳۳
۶۹۸	۶۶	۳۳
۶۹۹	۶۶	۳۳
۷۰۰	۶۶	۳۳
۷۰۱	۶۶	۳۳
۷۰۲	۶۶	۳۳
۷۰۳	۶۶	۳۳
۷۰۴	۶۶	۳۳
۷۰۵	۶۶	۳۳
۷۰۶	۶۶	۳۳
۷۰۷	۶۶	۳۳
۷۰۸	۶۶	۳۳
۷۰۹	۶۶	۳۳
۷۱۰	۶۶	۳۳
۷۱۱	۶۶	۳۳
۷۱۲	۶۶	۳۳
۷۱۳	۶۶	۳۳
۷۱۴	۶۶	۳۳
۷۱۵	۶۶	۳۳
۷۱۶	۶۶	۳۳
۷۱۷	۶۶	۳۳
۷۱۸	۶۶	۳۳
۷۱۹	۶۶	۳۳
۷۲۰	۶۶	۳۳
۷۲۱	۶۶	۳۳
۷۲۲	۶۶	۳۳
۷۲۳	۶۶	۳۳
۷۲۴	۶۶	۳۳
۷۲۵	۶۶	۳۳
۷۲۶	۶۶	۳۳
۷۲۷	۶۶	۳۳
۷۲۸	۶۶	۳۳
۷۲۹	۶۶	۳۳
۷۳۰	۶۶	۳۳
۷۳۱	۶۶	۳۳
۷۳۲	۶۶	۳۳
۷۳۳	۶۶	۳۳
۷۳۴	۶۶	۳۳
۷۳۵	۶۶	۳۳
۷۳۶	۶۶	۳۳
۷۳۷	۶۶	۳۳
۷۳۸	۶۶	۳۳
۷۳۹	۶۶	۳۳
۷۴۰	۶۶	۳۳
۷۴۱	۶۶	۳۳
۷۴۲	۶۶	۳۳
۷۴۳	۶۶	۳۳
۷۴۴	۶۶	۳۳
۷۴۵	۶۶	۳۳
۷۴۶	۶۶	۳۳
۷۴۷	۶۶	۳۳
۷۴۸	۶۶	۳۳
۷۴۹	۶۶	۳۳
۷۵۰	۶۶	۳۳
۷۵۱	۶۶	۳۳
۷۵۲	۶۶	۳۳
۷۵۳	۶۶	۳۳
۷۵۴	۶۶	۳۳
۷۵۵	۶۶	۳۳
۷۵۶	۶۶	۳۳
۷۵۷	۶۶	۳۳
۷۵۸	۶۶	۳۳
۷۵۹	۶۶	۳۳
۷۶۰	۶۶	۳۳
۷۶۱	۶۶	۳۳
۷۶۲	۶۶	۳۳
۷۶۳	۶۶	۳۳
۷۶۴	۶۶	۳۳
۷۶۵	۶۶	۳۳
۷۶۶	۶۶	۳۳
۷۶۷	۶۶	۳۳
۷۶۸	۶۶	۳۳
۷۶۹	۶۶	۳۳
۷۷۰	۶۶	۳۳
۷۷۱	۶۶	۳۳
۷۷۲	۶۶	۳۳
۷۷۳	۶۶	۳۳
۷۷۴	۶۶	۳۳
۷۷۵	۶۶	۳۳
۷۷۶	۶۶	۳۳
۷۷۷	۶۶	۳۳
۷۷۸	۶۶	۳۳
۷۷۹	۶۶	۳۳
۷۸۰	۶۶	۳۳
۷۸۱	۶۶	۳۳
۷۸۲	۶۶	۳۳
۷۸۳	۶۶	۳۳
۷۸۴	۶۶	۳۳
۷۸۵	۶۶	۳۳
۷۸۶	۶۶	۳۳
۷۸۷	۶۶	۳۳
۷۸۸	۶۶	۳۳
۷۸۹	۶۶	۳۳
۷۹۰	۶۶	۳۳
۷۹۱	۶۶	۳۳
۷۹۲	۶۶	۳۳
۷۹۳	۶۶	۳۳
۷۹۴	۶۶	۳۳
۷۹۵	۶۶	۳۳
۷۹۶	۶۶	۳۳
۷۹۷	۶۶	۳۳
۷۹۸	۶۶	۳۳
۷۹۹	۶۶	۳۳
۸۰۰	۶۶	۳۳

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

ادامه جدول شماره ۲- جدول وضعیت شاخصها

+	+	-	-	-	-	-	+	-	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	دستشویی
+	+	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	برق رسانی
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	+	+	+	+	گاز رسانی
+	-	-	+	-	-	-	+	-	+	+	+	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	سختابریک
+	+	+	+	+	+	-	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	پوشش موبایلی
+	+	+	+	-	-	-	-	-	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	فاصله تا پایگاه، km
+	+	-	-	-	-	-	+	-	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	اطذایه فرودیش
-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	کیلی
+	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	رستوران km
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	محل km
-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	تعداد تخت محل
+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	همان پذیر km
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	تعداد تخت همان پذیر
+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	+	-	+	+	+	+	سکوی نشیمن
+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	مکان مناسب برای چادر
+	+	+	+	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	فاصله تا بیمارستان km
+	+	-	+	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	فاصله تا درمانگاه km
+	+	-	+	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	فاصله تا بانک
+	+	-	+	-	-	-	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	سجده

□ (مراکز: رنگارنگان)

جدول شماره ۳ - تعیین وضعیت خدمات و توزیع مکانی آنها در مسیر گردشگری شمال شرق استان چهارمحال و بختیاری

مطالوب	مطالوب	مطالوب	مطالوب	مطالوب	مطالوب	مطالوب
۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵
۷	۴	۴	۴	۴	۴	مسجد
۴	۴	۴	۴	۴	۴	فاصله ۴ تا ۸ کیلومتر
۴	۴	۴	۴	۴	۴	فاصله ۴ تا ۸ کیلومتر
۴	۶	۶	۶	۶	۶	مکان مناسب برای بازدید
۴	۶	۴	۴	۴	۴	مسکونی نشین
۴	۴	۴	۴	۴	۴	تعداد جهت مکان بازدید
۴	۴	۴	۴	۴	۴	مکان بازدید km
۶	۴	۴	۴	۴	۴	تعداد جهت محل
۴	۴	۴	۴	۴	۴	محل km
۴	۴	۴	۴	۴	۴	مشتوران km
۴	۴	۴	۴	۴	۴	گلی
۴	۴	۴	۴	۴	۴	اندره درودی
۴	۴	۴	۴	۴	۴	فاصله ۴ تا ۸ کیلومتر km
۴	۴	۴	۴	۴	۴	روشنی هوای
۴	۴	۴	۴	۴	۴	مختارون
۶	۴	۴	۴	۴	۴	گل رسایی
۴	۴	۴	۴	۴	۴	برف
۴	۴	۴	۴	۴	۴	مشافه
۷	۷	۷	۷	۷	۷	آب انباری
۴	۶	۴	۴	۴	۴	پارکینگ
۴	۴	۴	۴	۴	۴	فاصله ۴ تا ۸ کیلومتر km
۴	۴	۴	۴	۴	۴	فاصله ۴ تا ۸ کیلومتر km
۶	۷	۴	۴	۴	۴	فاصله ۴ مرکز شورتان km
۷	۴	۴	۴	۴	۴	فاصله ۴ نزدیکترین شهر
۴	۴	۴	۴	۴	۴	انتار چاه دسترس
مطالوب	مطالوب	مطالوب	مطالوب	مطالوب	مطالوب	توزیع چادری
مطالوب	مطالوب	مطالوب	مطالوب	مطالوب	مطالوب	شهر روستا
۵	۵	۵	۵	۵	۵	شماره صدور
مطالوب	مطالوب	مطالوب	مطالوب	مطالوب	مطالوب	گام صدور
مطالوب	مطالوب	مطالوب	مطالوب	مطالوب	مطالوب	شهرستان
بن زینبعلی	دیده چاشنر	مسجد امامان شهرکرد	موزه باستان شناسی شهرکرد	موزه حایبه وحشیبه خارون	شهرکرد	چادری

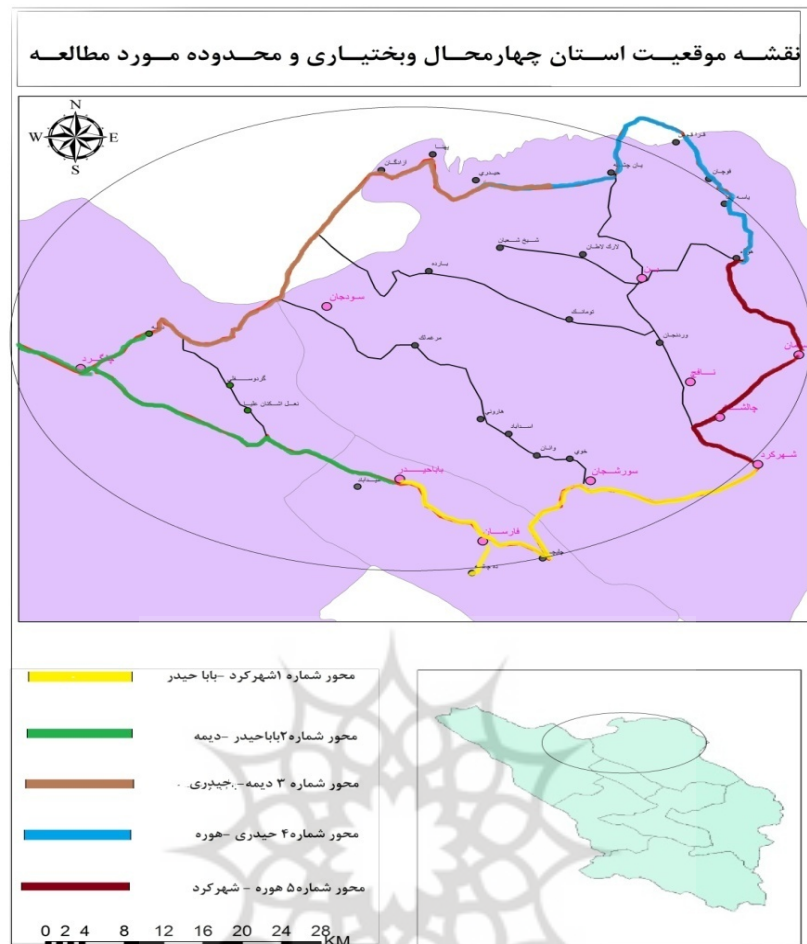
ادامه جدول شماره ۳ - تعیین وضعیت خدمات و توزیع مکانی آنها در مسیر گردشگری شمال شرق استان چهارمحال و بختیاری

نسبتاً مطلوب	نامطلوب	نامطلوب	نامطلوب	نامطلوب	نامطلوب	مطلوب
۷۰	۴۲	۴۰	۵۲	۶۸	۷۵	
۴	۴	۱	۱	۴	۴	
۱	۱	۱	۴	۴	۴	
۱	۱	۱	۴	۴	۴	
۱	۱	۴	۱	۲	۴	
۴	۱	۴	۴	۴	۴	
۴	۱	۱	۱	۱	۱	
۱	۴	۴	۴	۴	۴	
۱	۱	۱	۱	۱	۱	
۱	۱	۱	۱	۱	۱	
۱	۱	۱	۱	۱	۱	
۱	۱	۱	۱	۱	۱	
۱	۱	۱	۱	۱	۱	
۴	۴	۴	۴	۴	۴	
۲	۲	۲	۲	۲	۲	
۴	۱	۱	۱	۱	۱	
۴	۱	۱	۱	۱	۱	
۴	۱	۱	۱	۱	۱	
۴	۱	۱	۱	۱	۱	
۴	۱	۱	۱	۱	۱	
۴	۱	۱	۱	۱	۱	
۴	۱	۱	۱	۱	۱	
۲	۲	۲	۲	۲	۲	
۴	۱	۱	۱	۱	۱	
۱	۴	۲	۲	۴	۴	
۱	۱	۱	۱	۱	۱	
۱	۱	۱	۱	۱	۱	
۱	۱	۱	۱	۱	۱	
۴	۴	۴	۴	۴	۴	
طبیعی	طبیعی	طبیعی	طبیعی	طبیعی	تاریخی طبیعی	
روستای دیبه	روستای ازده	روستای خیدری	روستای بان چشبه	روستای یاسه جای	روستای مهرور	
۱	۲	۲	۱	۲	۴	
پارک جنگل چاندور دیبه	دیمه سرزنگین بان چشبه	دیمه سرزنگین بان چشبه	دیمه سرزنگین بان چشبه	پارک جنگل یاسه جای مهرور	پارک جنگل یاسه جای مهرور	
دوره	تهرزد	تهرزد	تهرزد	تهرزد	تهرزد	
چشبه دیبه	حاشیه زابانه رود	مقلمه بختار مسرع سیدیا	تهرزد	روستای هلف گردشگری حاشیه زابانه رود	دول تاریخ مهرور وائلزانه پیر احمد	

ادامه جدول شماره ۳ - تعیین وضعیت خدمات و توزیع مکانی آنها در مسیر گردشگری شمال شرق استان چهارمحال و بختیاری

ردیف	نام مکان	نوع خدمات	توزیع مکانی	وضعیت خدمات	توضیحات
۱
۲
۳
۴
۵
۶
۷
۸
۹
۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

نقشه شماره ۲ محورهای مسیر گردشگری شمال شرق استان

وضعیت در این محور در قسمت پیشنهادها راهکارهایی
ارایه گردید.

۳-۴-۲- محور شماره ۲

نتایج تحقیق نشان داد که آبشار، تونل و پیست اسکی
کوهرنگ دارای وضعیت مطلوب و چشمه دیمه نیز دارای
وضعیت نسبتاً مطلوب هستند، ولی سایر جاذبه ها (غار
یخی چما، چشمه کوهرنگ، آبشار شیخ علی خان
و...) وضعیت نامطلوب دارند.

۳-۴-۱- بررسی محورهای پنجگانه مسیر گردشگری شمال شرقی استان چهارمحال و بختیاری

۳-۴-۱-۱- محور شماره ۱

این محور از نظر توزیع امکانات و خدمات در جاذبه
های ذکر شده دارای نوسانات زیادی است؛ به طوری که
جاذبه های واقع در دو روستای چلیچه (امامزاده، قلعه و
چشمه) و روستای ده چشمه (تفرجگاه پیر غار) با توجه
به تحلیلهای صورت گرفته، دارای وضعیت مطلوبی از
نظر وجود خدمات هستند. اما دو جاذبه غار سید عیسی
علی و غار سرآب دارای وضعیت نامطلوبی هستند. بدین
منظور، برای بهبود وضعیت این دو جاذبه و بهبود

۳-۴-۳- محور شماره ۳

نتایج تحقیق نشان می‌دهد این مسیر از نظر وجود خدمات و توزیع مناسب آنها وضعیت نامطلوبی دارد. و برای بهبود وضعیت این مسیر، راهکارهایی در قسمت پیشنهادها ارائه گردیده است.

۳-۴-۴- محور شماره ۴

نتایج تحلیل خدمات و امکانات این محور نشان می‌دهد، که روستای هدف گردشگری یاسه چا از وضعیت نسبتاً مطلوبی از نظر پراکنش امکانات و خدمات برخوردار است.

۳-۴-۵- محور شماره ۵

پل زمانخان - که جاذبه ای طبیعی - تاریخی است - از نظر وجود خدمات و امکانات رفاهی گردشگری، مانند هتل، رستوران، برق، گاز و سایر خدمات، وضعیت مطلوبی دارد و آماده پذیرایی از گردشگران است. قلعه چالستر براساس تحلیل های صورت گرفته دارای وضعیت مطلوبی است. امید است با برنامه ریزی بهتر و دقیق تر، این استان کوهستانی و سردسیر بتواند در همه فصول، بخصوص در فصل گرم سال که اکثر نقاط کشور از شرایط آب و هوایی مناسبی برخوردار نیستند، مسافران بسیاری را به طرف خو جذب کند. ومسؤولان نیز با مدیریت درست و ایجاد تأسیسات و خدمات مورد نیاز این عزیزان، میزبانانی شایسته برای گردشگران داخلی و خارجی باشند.

۴- نتیجه گیری

گردشگری فعالیتی پویا، بزرگ، متنوع، پاکیزه و نیز یکی از بخش های رشد یابنده در سیستم اقتصاد ملی به شمار می رود. بنابراین، همه کشورهای در پی استفاده از فرصت ها و مزایای فراوان حاصل از آن هستند، تا به

واسطه آن، رفاه نسبی را برای حال و آینده جوامع خود، رقم بزنند (زنگی آبادی و دیگران، ۱۳۸۵: ۸). بر اساس پیش بینی های صورت گرفته، همه ساله بر تعداد توریست های جهان اضافه می شود و بیشتر آنها به سوی آسیا روان خواهند شد (زاهدی، ۱۳۸۵: ۵۵) ایران یکی از دیدنی ترین کشورهای جهان است. کشور ما جزو ده کشور اول جهان از لحاظ جاذبه های گردشگری و جزو پنج کشور اول دنیا از نظر تنوع گردشگری است (سریر افزار، ۱۳۸۸: ۲). استان چهارمحال و بختیاری که به سبب طبیعت زیبا و بیشتر بکر آن به نام هایی، چون زیبای خفته در زاگرس سرزمین لاله های واژگون، بام ایران و... نامیده می شود، از مزیت نسبی برای توسعه صنعت گردشگری برخوردار است. مسیر گردشگری شمال شرقی این استان از سه شهرستان شهرکرد، فارسان و کوهرنگ عبور می کند. در طول مسیر می توان از ۲۲ جاذبه تاریخی - طبیعی (عمدتاً طبیعی) بازدید کرد. در این تحقیق، به بررسی و تجزیه و تحلیل امکانات و خدمات اولیه مورد نیاز گردشگران، با استفاده از تکنیک اسکالوگرام پرداخته شد. نتایج بررسی پنج محور تفکیک شده این مسیر به طول تقریبی ۶۰ کیلومتر نشان داد:

محور شماره ۱: شهرکرد- باباحیدر با در اختیار داشتن ده جاذبه عمدتاً طبیعی که در سه روستای چلیچه، بیدگل و ده چشمه قرار دارند، از نظر پراکنش خدمات و امکانات در وضعیت نسبتاً مطلوبی قرار دارد. و باید برای بهبود وضعیت آن تلاش کرد؛ ضمناً این شهر در اولویت سوم توسعه قرار گرفت.

محور شماره ۲: امیدآباد به دیمه، دارای نه جاذبه طبیعی گردشگری است. از این تعداد، سه جاذبه تونل، آبشار و پیست اسکی که در شهر چلگرد قرار دارند، دارای وضعیت مطلوبی هستند. ولی سایر جاذبه ها

۵- پیشنهادها

۵-۱- اولویت بندی برای توسعه و تجهیز و تخصیص بهینه امکانات و خدمات محورهای پنجگانه مسیر گردشگری شمال شرق استان چهارمحال و بختیاری
۵-۱-۱- اولویت اول (محور دیمه، سودجان، یان چشمه)

همان طور که در جدول شماره ۲، تعیین وضعیت شاخصهای توسعه به تفکیک محورها مشاهده شد، محور شماره ۳ با ۱۷ شاخص مثبت (۲۱/۸۰ درصد شاخصهای این محور)، ۶ شاخص خنثی (۷/۷۰ درصد) و ۵۵ شاخص منفی (۷۰/۵۰ درصد) در بدترین وضعیت قرار دارد و لذا در اولویت اول برنامه ریزی به منظور توسعه قرار می گیرد.

۵-۱-۲- اولویت دوم (محور باباحیدر (امید آباد)، چلگرد، دیمه)

وضعیت شاخصها در این محور (محور شماره ۲) که دارای ۸ جاذبه عمدتاً طبیعی است، بدین صورت است که ۷۸ شاخص مثبت (۳۷/۵ درصد شاخصهای این محور)، ۱۵ شاخص خنثی (۷/۲۲ درصد) و ۱۱۵ شاخص منفی (۵۵/۲۸ درصد) در وضعیت چندان مناسبی قرار ندارد و لذا در اولویت دوم برنامه ریزی قرار می گیرد.

۵-۱-۳- اولویت سوم (محور شهرکرد، باباحیدر، فارسان)

محور شماره ۱ در وضعیت شاخصهای مورد نیاز بدین قرار بود که از مجموع ۱۰۴ شاخص، با ۴۹ شاخص مثبت (۴۷/۱۲ درصد)، ۱۵ شاخص خنثی (۱۴/۴۲ درصد) و ۴۰ شاخص منفی (۳۸/۴۶ درصد)، دارای وضعیت مناسبتری نسبت به دو محور فوق قرار دارد، لذا در اولویت برنامه ریزی توسعه برای مسیر گردشگری شمال شرق استان، در اولویت سوم قرار گرفته است.

وضعیت نامطلوبی داشته، لذا توجه جدی مسؤولان را می طلبد.

محور شماره ۳: این محور از دو روستای دیمه و یان چشمه و منطقه حفاظت شده شیدا می گذرد و طبیعت بکر و زیبایی دارد، ولی به دلیل عدم برنامه ریزی و استفاده نادرست از این پتانسیلها، وضعیت نامطلوبی داشته، در بین محورهای پنجگانه، دارای بدترین شرایط و نامناسب ترین وضعیت است.

محور شماره ۴: یان چشمه - یاسه چا، باغهای در طول مسیر و حاشیه زاینده رود، مهمترین جاذبه های این محور هستند از نظر وجود خدمات و توزیع آنها دارای وضعیتی نسبتاً مطلوب است.

محور شماره ۵: این محور بعد از خارج شدن از روستای هوره شروع شده، در شهرکرد خاتمه می یابد و طول آن ۵۴ کیلومتر است. در طول این مسیر، علاوه بر حاشیه زاینده رود، می توان از پل تاریخی زمانخان دیدن کرد. این مسیر بر اساس تحلیلهایی که با تکنیک اسکالوگرام صورت گرفت، در بین سایر محورها دارای بهترین وضعیت است.

همان گونه که ملاحظه شد، هر چه از مرکز استان، شهر کرد دورتر می شویم، وضعیت خدمات و پراکنش آنها ضعیفتر می شود. امید است با ایجاد تاسیسات و امکانات مورد نیاز در محورهایی که دارای وضعیت مطلوبی نیستند، این محورها را برای ورود گردشگر مهیا کنیم. این امر محقق نخواهد شد، مگر با برنامه ریزی صحیح مدیران و مسؤولان امر. امید است با تصمیمات درست آنها وضعیت جذب گردشگر به استان بهبود یابد.

۳-۵- مکان‌یابی محله‌های مناسب در حواشی سد زاینده رود، به منظور احداث دهکده های توریستی

۴-۵- مکان‌یابی و ایجاد کمپ های کوهنوردی در مسیر صعود به قله زرد کوه و سایر قله های این رشته کوه

۵-۵- راه اندازی پاسگاههای موقت در اواخر هفته و ایام تعطیل در کنار جاذبه هایی که فاصله آنها تا مراکز انتظامی زیاد است

۶-۵- احداث پارکینگ، رستوران بین راهی . قهوه خانه درحاشیه زاینده رود، بخصوص در مکانهایی که چشم اندازهای زیبایی دارند.

۷-۵- بازسازی و بهسازی جاده منتهی به جاذبه های استان، بخصوص غارهای سرآب و آقا سید عیسی

۸-۵- ایجاد امکانات و تجهیزات کافی برای گردآوری و دفع بهداشتی پسماند و فاضلاب در مراکز گردشگری این محور

۹-۵- فروش و در اختیار گذاشتن دکه های سیار در روستاهای مجاور و نیز در کنار جاده منتهی به جاذبه ها، و یا در کنار جاذبه ها، به منظور خدمات رسانی به گردشگران.

۴-۱۰- احداث تاسیسات زیر بنایی (برق رسانی و گاز رسانی به غار آقا سید عیسی علی، احداث پارکینگ، تعمیر گاه و...) در کنار دو غار سرآب و آقاسید عیسی

۵-۱۱- احداث بیمارستان در شهر چلگرد، به منظور خدمات دهی به ساکنان شهر و روستاهای اطراف و بازدید کنندگان از جاذبه های این شهر.

۱۲-۵- برای بهبود وضعیت چشمه دیمه، گازرسانی و احداث تعمیر گاه واحداث درمانگاه به صورت شبانه روزی و موقت بویژه، در فصول گرم سال(بهار و

۵-۱-۴- اولویت چهارم (محور یان چشمه، یاسه چا، هوره)

محور شماره ۴ در بررسی شاخصهای از مجموع ۵۲ شاخص وضعیت بدین صورت بود: شاخص مثبت ۲۸ مورد (۵۳/۸۴ درصد)، شاخص خنثی ۸ مورد (۱۵/۳۹ درصد) و شاخص منفی ۱۶ مورد (۳۰/۷۷ درصد) و به رغم در اختیار داشتن تعداد جاذبه های کمتر نسبت به سایر محورها دارای شرایط مناسب تری است. به همین دلیل، در اولویت چهارم توسعه قرار می گیرد.

۵-۱-۵- اولویت پنجم (محور شهرکرد، سامان)

محور شماره ۵ در بین محور های گردشگری شمال شرق استان، دارای بهترین وضعیت است؛ به آن دلیل که این محور از مجموع ۱۳۰ شاخصی که به منظور بررسی میزان توسعه محورها ارزیابی گردید شاخص های مثبت با در اختیار داشتن ۱۱۲ شاخص (۸۶ درصد)، شاخص خنثی ۹ مورد (۷ درصد) و شاخص منفی ۹ مورد یعنی ۷ درصد از کل شاخصها، در بهترین شرایط در بین محورهای پنجگانه قرار گرفت و بدین دلیل در اولویت بندی برای توسعه در رده آخر و پنجم قرار گرفت.

۲-۵- راهکارهایی به منظور بهبود شرایط در مسیر گردشگری

به منظور بهبود وضعیت گردشگری استان وبخصوص مسیر شمال شرق استان چهارمحال و بختیاری، راهکارهای زیر توصیه می گردد:

۵-۱- راه اندازی سایت های اینترنتی برای آشنا نمودن هم وطنان با جاذبه های استان، بخصوص جاذبه های مسیر گردشگری شمال شرق استان.

۵-۲- راه اندازی تورهای مسافرتی یک یا چند روزه در استان

- تابستان) که بازدیدکنندگان بیشتری از این جاذبه دیدن می کنند در داخل روستای دیمه
- ۵-۱۳- به منظور بهبود وضعیت جاذبه های مانند چشمه کوه رنگ، غار یخی چما، آبشار شیخ علی خان و دشت لاله، احداث جاده دسترسی مناسب باید در اولویت کاری قرار گیرد و سایر تاسیسات زیربنایی احداث گردند.
- ۵-۱۴- انتخاب مکانهای مناسب در حواشی سد و رود خانه زاینده رود و منطقه حفاظت شده شیدا و ایجاد پارکهای تفریحی
- ۵-۱۵- شهر سودجان به تازگی از روستا به شهر ارتقا یافته و دارای امکانات زیر بنایی مناسب، مانند رستوران، هتل، پمپ بنزین، بیمارستان و... نیست. احداث این امکانات، علاوه بر ارائه خدمات به مردم شهر می تواند به روستاهای اطراف، مانند آزادگان، یان چشمه، غلام آباد، حیدری و... خدمات ارایه داده و وضعیت این محور را برای جذب گردشگر بهبود بخشد.
- منابع**
- ۱- آهنجیده، اسفندیار، (۱۳۸۶)، تاریخ. تمدن چهارمحال و بختیاری، انتشارات آهنجیده.
- ۲- الوانی، سیدمهدی، دهدشتی، شاهرخ، (۱۳۷۳)، اصول و مبانی جهانگردی، تهران، انتشارات بنیاد مستضعفان.
- ۳- اینانلو، محمد علی، (۱۳۷۹)، وضعیت تبلیغات گردشگری در ایران، مجموعه مقالات اولین همایش صنعت تبلیغات.
- ۴- تقوایی، مسعود، (۱۳۸۸)، تکنیکهای برنامه ریزی توریسم، جزوه کارشناسی ارشد برنامه ریزی توریسم، دانشگاه اصفهان.
- ۵- سند ملی گردشگری کشور، (۱۳۸۵)، سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی و گردشگری کشور.
- ۶- جعفرآبادی، سیمین، (۱۳۸۱)، اطلس ملی ایران، گردشگری، جلد ۱۷، تهران، سازمان نقشه برداری کشور، چاپ اول.
- ۷- چاک، و، گی، جهانگردی در چشم اندازی جامع، ترجمه علی پارسیان و سید محمد اعرابی، انتشارات آگاه
- ۸- حکمت نیا، حسن و موسوی، میر نجف، (۱۳۸۵)، کاربرد مدل در جغرافیا با تاکید بر برنامه ریزی شهری و ناحیه ای، انتشارات علم نوین
- ۹- رستمی، علی، (۱۳۷۹)، نقش تبلیغات بازرگانی در گسترش صنعت گردشگری و جهانگردی، مجموعه مقالات اولین همایش صنعت تبلیغات.
- ۱۰- رضوانی، علی اصغر، (۱۳۸۵)، جغرافیا و صنعت توریسم، چاپ ششم، تهران، انتشارات پیام نور
- ۱۱- زاهدی، شمس السادات، (۱۳۸۵)، مبانی توریسم واکوتوریسم پایدار، تهران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی
- ۱۲- زنگی آبادی، علی و دیگران، (۱۳۸۵)، تحلیل بازار گردشگری داخلی شهر اصفهان، جغرافیا و توسعه. شماره ۸
- ۱۳- صباغ کرمانی، مجید و امیریان، سعید، (۱۳۷۹)، بررسی اثرات اقتصادی توریسم در ایران با استفاده از تحلیل داده-ستاده، پژوهشهای بازرگانی.
- ۱۴- صمدیان، منیر السادات، زمانی، طوبی، (۱۳۸۸)، مقاله تاثیر ابعاد گردشگری بر امنیت، مجموعه مقالات اولین همایش ملی امنیت و توسعه پایدار.
- ۱۵- قره نژاد، حسن، (۱۳۸۶)، مقدمه ای بر توسعه گردشگری و مهمانپذیری، انتشارات دانشگاه آزاد نجف آباد.

- ۱۶- قره نژاد، حسن، (۱۳۸۸)، صنعت گردشگری و تحلیل های اقتصادی آن، انتشارات دانشگاه آزاد نجف آباد
- ۱۷- کاظمی، مهدی، (۱۳۸۷)، مدیریت گردشگری، تهران، انتشارات سمت.
- ۱۸- محلاتی، صلاح الدین (۱۳۸۰)، درآمدی بر جهانگردی، چاپ اول، نشر دانشگاه شهید بهشتی
- ۱۹- محمدی ده چشمه، مصطفی، (۱۳۸۷)، مقاله امکانسنجی توانمندی های اکوتوریسمی استان چهارمحال و بختیاری به روش SWOT، مجله محیط شناسی، شماره ۴۷.
- ۲۰- مطیعی لنگرودی، سید حسن، (۱۳۸۲)، برنامه ریزی روستایی با تاکید بر ایران، مشهد، جهاد دانشگاهی مشهد.
- ۲۱- معصومی اشکوری، سید حسن، (۱۳۸۵)، اصول و روشهای برنامه ریزی منطقه ای، انتشارات پیام.
- ۲۲- مهدی نژاد، محمود و سقایی، محسن، (۱۳۸۵)، چالشهای صنعت توریسم در ایران و راهکارهای بهبود و توسعه آن، نشریه سپهر.
- ۲۳- نظری نژاد، محمدعلی و مغوب، حوا، (۱۳۸۳)، نقش میراث فرهنگی و صنعت گردشگری در توسعه کشور و معرفی اولویتها، نشریه توسعه فرهنگی، جلد چهارم

